

ON SEKİZİNCİ YÜZYIL İNGİLİZ EDEBİYATI

1660 - 1789

CHARLOTTE SUSSMAN

VakıfBank Kültür Yayınları: 0333
Edebiyat: 078

**ON SEKİZİNCİ YÜZYIL
İNGİLİZ EDEBİYATI**
1660 - 1789
CHARLOTTE SUSSMAN

Özgün adı
Eighteenth-Century English Literature
1660–1789

Türkçesi
Bariş Arpaç

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü ve Son Okuma
Dr. Hazal Bozyer

Kitap Editörü
Ece Çakır

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kapak Görseli
**Mihály Munkácsy (1844-1900),
Blind Milton dictating "Paradise Lost" to
his daughters**

VakıfBank Kültür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdizeniz Caddesi
No:7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2024
© Charlotte Sussman, 2012

ISBN 978-625-6647-53-4

*Kitabın Türkçe yayın hakları Kalem Telif
Hakları Ajansı aracılığıyla VakıfBank
Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım
amacıyla, kaynak göstermek şartıyla
yapılacak sınırlı alıntılar dışında,
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir elektronik veya mekanik araçla
çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevî ve
mali hakları saklıdır.*

*This edition is published by arrangement
with Polity Press Ltd. Cambridge.*

Baskı
İmak Ofset Basım Yayın A.Ş.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul / Türkiye
Tel: +90 444 62 18
Sertifika No: 71320

1. Baskı: Kasım 2024

ON SEKİZİNCİ
YÜZYIL
İNGİLİZ EDEBİYATI
1660 - 1789

CHARLOTTE SUSSMAN

TÜRKÇESİ
BARIŞ ARPAÇ

CHARLOTTE SUSSMAN

Charlotte Sussman, Duke Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı profesörü olarak görev yapmaktadır. *Consuming Anxieties: Consumer Protest, Gender and British Slavery, 1713-1833* (Tüketim Kaygıları: Tüketici Protestosu, Toplumsal Cinsiyet ve Britanya Köleliği, 1713-1833) ve *Imagining the Population: British Literature in an Age of Mass Migration, 1660-1838* (Nüfusu Hayal Etmek: Kitleleşme Çağında Britanya Edebiyatı, 1660-1838) başlıklı çalışmaları vardır. Ayrıca Samuel Richardson, Charlotte Smith, Walter Scott ve Mary Shelley üzerine makaleler yayımlayan Sussman, 2010 yılında yayımlanan *Recognizing the Romantic Novel: New Histories of British Fiction, 1780-1830* (Romantik Romanı Tanımlamak: Britanya Kurmacasının Yeni Tarihleri, 1780-1830) adlı derlemenin de eş editörlüğünü yapmıştır.

BARIŞ ARPAÇ

1997 senesinde İstanbul'da doğdu. Lisans ve yüksek lisans eğitimlerini Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladı. Doktora eğitimine aynı üniversite ve bölümde devam etmektedir. Aynı zamanda İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	7
Giriş	9
1. BÖLÜM	
Ulusal Kimlik ve Ulusal Edebiyat	21
2. BÖLÜM	
Matbuat Kültürü ve Kamusal Alan	75
3. BÖLÜM	
Şehir	111
4. BÖLÜM	
Taşra	153
5. BÖLÜM	
Bireysellik ve Hayal Gücü	191
6. BÖLÜM	
Dinî Deneyim	225
7. BÖLÜM	
Kadın Cinselliği ve Evcimenlik	257
8. BÖLÜM	
Zekâ ve Duygular	305

9. BÖLÜM

Ticaret ve Seyahat 335

10. BÖLÜM

Sömürgecilik ve Kölelik 379

Dizin 427

TEŞEKKÜR

Akademinin hem içinden hem de dışından birçok insan bu kitabın hazırlandığı uzun süreçte bana yardımcı oldu. Her birine teşekkür ederim. Andrea Drugan'a, Neil de Cort'a ve Polity çalışanlarına bu proje sürecinde gösterdikleri büyük sabır için teşekkür etmek isterim. Geil Ferguson'a sabrı ve editörlük becerileri için son derece minnettarım. Colorado ve Duke üniversitelerinde on sekizinci yüzyıl edebiyatı dersleri verme şansına sahip olmam bu kitabın ortaya çıkmasını sağladı ve dolayısıyla öğrencilerime, bana hangi cevapların verilmesi gerektiğinin yanı sıra hangi soruların da sorulmasını gösterdikleri için teşekkür ederim. Bu iki kurumda da Jillian Heydt-Stevenson, Katherine Eggert, Srinivas Aravamudan ve Kathy Psomiades gibi kıymetli birçok iş arkadaşı edindim. İş arkadaşlarım arasından, CU-Boulder'da çalışırken bana on sekizinci yüzyıl edebiyatı eğitimi hakkında hayal bile edemeyeceğim şeyleri öğrettiği ve son derece bilge ve cömert bir iş arkadaşı olduğu için John Allen Stevenson'ı ayrıca anmak isterim. Eskiden asistanım olan ve şimdi bir öğretmen olan Sarah Peterson Pittock'un da katkıları azımsanamayacak seviyededir. Son olarak, bu kitabı bana her gün yeni bir şeyler, özellikle de mutluluk hakkında bir şeyler öğreten oğullarım Henry ve Jacob Green'e adıyorum.

GİRİŞ

İki eş zamanlı ve emsalsiz tarihi gelişme, on sekizinci yüzyıl edebiyatını ve kültürünü şekillendirdi. Baskı teknolojisi geliştikçe ve okuryazarlık oranı arttıkça hem sosyal etkileşim hem de bireyselliğin ifade edilmesi konularında tahmin edilemez olasılıklar ortaya çıkmıştı. 1660 ile 1789 arasındaki dönemi, günümüzde “okur kitlesi,” “çekirdek aile” ve “bireysellik” olarak adlandırdığımız dengesiz formasyonlarda birleşen kişi ve gruplar arasındaki ilişkilerin yeniden değerlendirildiği bir zaman dilimi olarak düşünebiliriz. Bu dönemde İngiltere’nin Amerika’daki kolonilerini genişletmesi, Uzak Doğu’ya ticaretle nüfuz etmesi ve “iç kolonileri” olan İskoçya ve İrlanda’yı asimile edişi, eşi benzeri görülmemiş bir zenginliğin, İngiltere’nin lükse olan bağımlılığıyla artan gerginlikle birlikte yeni kentsel eğlenceleri ve ürünleri de taşıyan bir zenginliğin metropollere akmasına neden olmuştu. Dolayısıyla bu dönem, İngiltere’nin uluslararası başarılar ve hezimetler arasında yeni bir ulusal kimlik inşa ettiği bir dönem olarak düşünülebilir. “Britanyalılık” bu dönemde birçok etkiye –İskoçya ve İrlanda’dan, Afrika’dan, Çin’den ve Yeni Dünya’dan– karşı bir cevap olarak yeniden oluşturulmuştu.

Fakat bu sosyal, politik ve ekonomik gelişmeler dönemin edebiyatını nasıl şekillendirmişti? Bu kitap, araştırmasına on sekizinci yüzyılın başlamasından tam kırk sene öncesinden, 1660 senesinden başlamayı ve resmî bitişinden on bir sene öncesinde, 1789 senesinde bitirmeyi seçmiştir. Bu tercihin sıra dışı bir yanı

yoktur: Bu tarihler “on sekizinci yüzyıl edebiyatı” olarak bilinen alanın geleneksel başlangıç ve bitiş tarihleridir ancak bu edebî dönem ile tarihî dönem arasındaki uyumsuzluk hususunda biraz durmakta, bu tarihlere neden bu kadar değer atfedildiğini incelemekte yarar vardır. 1660 tarihi genellikle Rönesans’ın yerini Aydınlanma Çağı’na bıraktığı yıl olarak kabul edilir ve önemli bir politik olayın da yaşandığı yıldır: Stuart hanedanlığının tahta dönüşü. Neredeyse yirmi sene süren bir iç savaşın ardından İngiltere’nin “Interregnum” adı verilen kralsız dönemi sona ermişti. Bu nedenle 1660 ile 1689 yılları arasındaki döneme edebiyat düşünürleri ve tarihçiler tarafından “Restorasyon” Dönemi denir. Fakat bu tarihler kültürel uygulamalardaki bir değişime de işaret etmektedir. II. Charles tahta geçtiğinde Londra’daki tiyatroları yeniden açmış ve ilk kez kadın oyuncuların sahneye çıkmasına izin vermişti. Ayrıca dinî özgürlükleri kısıtlarken, bilimsel araştırmaların üzerindeki kısıtlamaları da azaltmıştı. Müstehcen mizahın, cinsel ilişkilerin kural tanımayan temsillerinin ve kıvrak zekâlı olmanın çağını şahsen belirlemişti. 1789 ise aynı zamanda siyasi ve kültürel bir mihenk taşıdır. O sene Britanya’nın kendisi hakkındaki algısı üzerinde büyük etkisi olan bir olayın -Fransız Devrimi’nin başlangıcına şahit olmanın yanı sıra William Blake’in *Songs of Innocence and Experience* [Masumiyet ve Tecrübe Şarkıları] eserinin de basımına, Romantik Dönem ismi verilen yeni edebî dönemin şafağını müjdeleyen bir olaya da şahit olmuştur. Sadece bu iki tarih arasında yazılan materyalleri inceleyerek on sekizinci yüzyıl edebiyatının hem Rönesans veya Erken Modern edebiyatından hem de Romantik edebiyattan ayırtılabileceğini öneriyorum.

Böylesi sınıflandırmalar her daim biraz yapaydır. Örneğin *Paradise Lost* [Kayıp Cennet] eseri 1667 senesinde yazılsa da “Restorasyon edebiyatı” olarak pek kabul görmez (bu kitapta da

yer almaz). Robert Burns'ün *Poems, Chiefly in the Scottish Dialect* [Çoğunlukla İskoç Ağzıyla Yazılmış Şiirler] eseri ise 1786 senesinde basılmıştır, fakat on sekizinci yüzyıl edebiyatı derlemelerine dahil edildiğinden dolayı sıklıkla Romantik edebiyat kanonu' içinde değerlendirilir (ve bu kitapta da yer *bulmuştur*). Edebiyatı dönemlere ayırmak zorlu fakat büyüleyici bir sorundur. Yine de bu kitabı 1660 ile 1789 seneleri arasında yaşanan ve Britanya için önemli ve Britanya'ya has gibi görünen önemli kültürel değişimler etrafında organize ettim. Bizim modern hayatta içselleştirdiğimiz birçok şey bu dönemde büyük bir hızla şekil almıştır: Roman edebiyat piyasasını domine etmeye başlamış, insanlar her insanın eşit yaratılmış olabileceği ihtimalini değerlendirmeye başlamış, filozoflar mantığın batıl inancı yenebileceğini önermiş, vekiller krallardan büyük güç elde etmiş ve tüketiciler bir siyasi güç olarak ortaya çıkmıştır.

Bu iki tarih arasında birçok mühim siyasi olay da yaşanmıştı. 1660'ın karşı devriminden 28 sene sonra, bir başka karşı devrim İngiltere'nin idari yapısını yeniden şekillendirdi. 1688'in Şanlı Devrim'i [The Glorious Revolution] otokrat II. James'i (II. Charles'ın yerine geçen kardeşi) tahttan indirerek James'in kızı Mary ile evli olan William of Orange'ı tahta geçirmişti. Bu karmaşık durumu kısaca özetlemek için William'ın ülkeye getirilmesinin nedenlerinin ülkeyi meşruti monarşi ile yönetmeye razı olması ve gizli Katolik Stuartların aksine Protestanlığı (İngiliz Kilisesi'ni) desteklemesi olduğunu söyleyebiliriz. 1701 tarihli Veraset Kanunu [the Act of Settlement] İngiltere'nin gelecekteki tüm hükümdarlarının da bu ilkeleri sürdürmesini güvence altına aldı. William hayatını kaybettiğinde yerini James'in diğer

* Kanon, eleştirilenler tarafından edebî kıymetinin yüksek olduğuna karar verilen eserlerin tamamını tanımlamak için kullanılan bir terimdir -gn.

kızı olan Anne aldı. O, İngiltere’de hüküm sürecektir son Stuart olacaktır. Anne’in ölümünü takiben Veraset Kanunu, Anne’e en yakın Protestan akrabasının tahta geçmesini şart koştu. Bu akraba Hanover hanedanlığından George’du ve İngiltere, onunla birlikte on sekizinci yüzyılın geri kalanında Hanover kralları tarafından yönetilecekti. Bu kralların ilki olan I. George (1714-1727) çok az İngilizce konuşabiliyorken ondan sonra tahta geçecek olan II. George (1727-1760) ve III. George (1760-1820) İngiltere’de asimile olacaktı. Bunlar önemsiz krallardı, Stuartların renkli saray hayatıyla da ilahi yönetim hakkıyla da ilgilenmiyorlardı.

Hükümdarlıkları, on sekizinci yüzyılın sonlarındaki edebiyatı etkilemişti, çünkü yazarların çoğu sarayın himayesi veya etkisiyle ilgilenmiyor; pazarın daha hareketli arenalarına, kamu eğlencelerine ve parlamento siyasetine odaklanıyordu. On sekizinci yüzyıl siyaseti denilince akla Erken Modern dönemin ve Restorasyon’un karakteristik özelliği olan hükümdar himayesi elde etmek için uğraşlar ve saray mücadeleleri değil, parlamento ile kamu arasındaki yeni ve karmaşık etkileşimler gelmektedir. Yine de seçme hakkının on sekizinci yüzyılda ne kadar küçük bir grubun elinde olduğunu, sadece en az 40 şilin değerinde arazi sahibi olan yetişkin erkeklerin seçme hakkı olduğunu da unutmamak gerekir (tarihçilerin tahminlerine göre 1832 Büyük Reform Kanunu’nun [the Great Reform Act] arifesinde gerçekleştirilen Büyük Britanya seçimlerinde sadece 200.000 erkek, milletvekilleri için oy verebilmişti). Dolayısıyla, on sekizinci yüzyılın sonlarındaki hükümet yapısı son derece stabilken yüzyılın başları birçok önemli geri dönüşe şahit olmuştu. John Dryden, Katherine Philips ve Aphra Behn gibi Restorasyon yazarlarının hayatları sırasında üç ani rejim değişimini deneyimlediğini, kendi yaratıcı ve siyasi uygulamalarını da bu rejimlere adapte etmek durumunda kaldığını hatırlamakta fayda vardır.

1688'den sonra Britanya hükûmet sistemi değişmemiş olsa da kimsenin ona karşı çıkmadığı da söylenemez. Tahttan indirilmiş olsalar bile Stuart ailesinin varisleri yeryüzünden silinmemişti. Aksine, sürgün sürecinde bir komplo planlamış ve on sekizinci yüzyıl sırasında tahtı geri almak için iki farklı önemli girişime kalkışmışlardı: 1715 ve 1745 tarihli sözde Jacobite ayaklanmaları. İki ayaklanma da (partizanlarına göre "ihtilal") Stuart sempatizanlığının derin olduğu İskoçya'da organize edilmişti. 1715'te "Eski Talip" (II. James), Mar Kontu ile İskoç klanlarını isyana teşvik etme planları yaptı. Bu gruplardan oluşan bir ordu bir İskoç şehri olan Perth'i ele geçirdi ve İngiltere'nin kuzeyine doğru yürüyüşe geçti. Fakat İngiliz sempatizanalardan almayı bekledikleri destek hiçbir zaman gelmedi ve Preston Muharebesi ile hükûmet tarafından bu ordu yenilgiye uğratıldı. Muharebe bitmeden çok daha önce, Eski Talip davasını terk etmişti. 1745'te gerçekleşen ikinci ayaklanma daha ciddiydi. Bu ayaklanma "Yeni Talip" in, yani Charles Edward Stuart veya "Bonnie Prens Charlie" nin himayesinde gerçekleşmişti. Bu ayaklanma sırasında Jacobit güçleri Preston Pans Muharebesi'nin başarıyla sonuçlanmasıyla Edinbrugh'yı ele geçirmeyi başarmış (lakin Edinbrugh Kalesini ele geçirememiş), ve Londra'dan sadece 125 mil uzaklıkta bulunan Derby kasabasına doğru ilerlemişti. Fakat bu ilerleyiş sırasında başkent in son derece iyi korunduğu ve İngilizlerin söz verdiği desteğin gelmeyeceği tekrar anlaşılıyordu. Bu zorluklarla yüzleşen Charles ve silah arkadaşları stratejik bir karar vererek İskoçya'ya çekilmeye karar verdi. Dağınık bir dizi çarpışma sırasında Jacobite güçleri Culloden muharebesinde bozguna uğratıldı. Geriye kalan askerlerini terk eden Charles, Flora McDonald'ın hizmetçisi kılığında Fransa'ya geri kaçtı. Bu mağlubiyet ve İngiliz hükûmetinin Highland klanlarına verdiği gaddar cezalarla birlikte Hanover hanedanlığı karşısındaki Jacobite tehdidi

sonlandırıldı. Tarihçiler yakın geçmişte, o dönemde İngiltere’de bu mağlubiyetlerin işaret ettiğinden çok daha fazla Jacobite sempatzanını olduğunu tartışmıştır. Fakat çoğu Britanyalının, yeni siyasi krizler yerine Hanover iktidarının istikrarını hatalarına rağmen yeğlediği de açıktır.

Jacobite isyanları temelde iç karışıklıklar olsa da Fransız etkisi burada önemli bir rol oynamıştı. On sekizinci yüzyılda İngiltere’nin dahil olduğu savaşların çoğunluğu tüm Avrupa’yı ve sıklıkla da transatlantiği kapsayan bir sahnede gerçekleşiyordu ki bu da dönemin kültürel ve politik “global” meylinin bir göstergesiydi. On sekizinci yüzyılın ilk on senesinde Britanya, İspanya ile Fransa’nın tek bir Bourbon hükümdarının arkasında birleşme olasılığını engellemek amacıyla Birleşik Hollanda Cumhuriyeti ve Savoy Dukalığı ile birleşerek İspanya Taht Savaşları’na dahil olmuştu. İngiliz kolonicileri ile Fransız kolonicileri “Kraliçe Anne’in Savaşı” sırasında karşı karşıya geldiğinden bu muharebeler Kuzey Amerika topraklarında da gerçekleşmişti. Britanya bu savaşın galibiydi ve daha da önemlisi, savaşı bitiren Utrecht Antlaşması, İngiltere’ye Assiento “Yeni Dünya’da köle ticareti tekeli kurmaya izin veren bir kontrat” vermişti. Bir başka uzun soluklu savaş –Yedi Yıl Savaşları– Britanya’yı yüzyılın ortalarına kadar (1756-1763) oyalamıştı. Britanya ile Avrupa güçleri tekrar iki ayrı tarafta toplanmıştı: Prusya, Portekiz ve kimi küçük Alman devletleri Britanya’nın tarafındayken; Avusturya, Fransa, Rusya, İsveç, Saksonya ile nihayetinde İspanya ise Britanya’nın karşısında konumlanmıştı. Pek çok kanlı muharebeden sonra savaş, Paris Antlaşması’nın imzalanmasıyla sonuçlandı ve ulusların arasındaki güç ilişkilerinde önemli değişimlere de sebep olmadı. Bu savaş da Kuzey Amerika’ya sıçramıştı ve bu topraklarda bu savaşa Fransız – Yerli Savaşı (Britanya kolonicileri ile Fransızlar ve onların Kuzey Amerika Yerlisi müttefikleri arasında gerçek-

leştigi için) deniyordu. Bu savaşın Britanya İmparatorluğu için önemli sonuçları oldu. Bir yandan bölgenin önemli sömürgeci güçlerinden biri olan Fransa bölgeden çıkartılmıştı (Paris Antlaşması ile Amerika'daki bölgelerinin büyük bir kısmını ve bazı şeker üretim kolonilerini terk etmişti). Öte yandan da savaş son derece maliyetliydi ve Britanya tahtının kolonileri savunmak için girilen bu savaşın masraflarını onlara ödetme girişimi için yeni birkaç kolonyal vergi getirilmişti. Savaşın sonuçları Britanya tebaasının böylesi pahalı uluslararası çatışmaların değeri üzerine düşünmesine ve birçok Britanya kolonicisinin de Damga Vergisi ve Çay Vergisi gibi hükümlerin adaletsizliği karşısında sinirlenmesine neden olmuştu.

Günümüzde kısmen unutulmuş olan bu erken dönem çatışmalarının, Britanya'nın ilk imparatorluğu olarak bilinen şeyi yok edecek olan Amerikan Özgürlük Savaşı (1776-1783) için sahneyi hazırlamış olduğu söylenebilir. Britanya'nın Kuzey Amerika'daki bölgelerle ilgili politikalarının oluşturduğu ve yıllar içinde etkisini artıran huzursuzluk nedeniyle, on üç koloni 1776'da Britanya'dan bağımsızlığını ve yeni birer devlet olduklarını –Amerika Birleşik Devletleri– ilan etti. Fransa 1778'de kolonicilere resmen destek verdi ve savaş, Britanya'nın yeni ülkeyi tanımasıyla 1783 senesinde sonuçlandı. Britanya hâlâ Amerika'da sömürgeci bir güç olarak varlık gösteriyordu –Kanada'da bulunan büyük bir toprak parçasını ve Karayipler'deki son derece kârlı şeker kolonilerini Yedi Yıl Savaşları'nın bir “ödülü” olarak almıştı– fakat bölgedeki güç dengesi değişmişti.

Bu askerî ve emperyal girişimler, Britanya'nın ekonomisinde eşzamanlı yaşanan yapısal değişimlerden ayrı düşünülemez. John Brewer, Britanya'nın bu savaşları açabilmesinin tek yolunu vergileri sert bir biçimde artırmak, yeni açık finansman araçları geliştirmek olduğunu (örneğin sürekli ulusal borç) ve

nihayetinde modern bir hükümet bürokrasisi kurduğunu göstermişti. Bunların bir sonucu olan “mali-askeri devlet”, Britanya modernitesinin önemli bir elementiydi.¹

Bu değişimlerin merkezinde, III. William’ın Fransa’yla girdiği savaşı fonlamak için 1694 senesinde Bank of England’ın [İngiltere Bankası] kuruluşu yatıyordu. Tahtın bankeri ve borç vereni olma görevi gören, ilk ulusal merkez bankası olan Bank of England, Brewer’in tarif ettiği gelişmelere olanak sağlamıştı.² Restorasyon Dönemi’nde kraliyet izniyle kurulmaya başlayan anonim şirketlerin sayısının artışı, çağın ekonomik iklimini şekillendirmiş ve Britanya ekonomisinin on sekizinci yüzyıl sırasında sahip olduğu “global” doğayı da göstermişti. İngiltere’nin ilk anonim şirketleri on yedinci yüzyılın başlarında kurulmuş olsa da (örneğin 1606 senesinde kullanılan Virginia Şirketi, Yeni Dünya’nın kolonizasyonunun ilk evrelerini olası kılmıştı), Stuart hükümdarları çeşitli önemli şirketlerin kurulması için 1660’larda ve 1670’lerde bazı nizamnameler hazırlamıştı: 1660’da kurulmasına karar verilen Kraliyet Afrika Şirketi, Britanya’nın köle ticareti üzerinde 1698 senesine (odağını fildişi ve altın tozuna çevirdiği döneme) kadar tekeline korumuştur ve 1670’te kurulmasına karar verilen Hudson Bay Şirketi de günümüzde Kanada sınırlarını ihativa eden bölgede son derece kârlı kürk ticaretini elinde bulunduruyordu. Benzer başka bir oluşum da 1720 senesinde tarihin ilk modern finansal krizlerinden birisini tetikleyen Güney Denizi Şirketi [South Sea Company] idi. “Güney Denizi Balonu” olarak da bilinen bu olayı son derece şişirilmiş hisse fiyatları ve yatırıma

1. John Brewer, *Sinews of Power: War, Money and the English State, 1688-1783* (New York: Alfred A. Knopf, 1989).

2. Ayrıca bkz. Mary Poover, *Genres of the Credit Economy: Mediating Value in Eighteenth- and Nineteenth-Century Britain* (Chicago: University of Chicago Press, 2008).

olan büyük ilgi tetiklemişti. Hisse fiyatları çakıldığında, bestekâr Handel gibi birçok insan mahvolmuştu.

Bu kitap yazarların ve eserlerin kronolojisi üzerinden gitmektense, her biri on sekizinci yüzyıl İngiliz kültüründe gerçekleşen önemli gelişmelerle ve bu gelişmelerin edebiyat üzerindeki etkileriyle ilgilenen on farklı tematik bölüme ayrılmıştır. Fakat her bir bölüm sorunların zaman içinde nasıl değiştiğini göstermek amacıyla kendi içinde kronolojiktir. Kitap, on sekizinci yüzyıl boyunca İngiltere'nin ulusal kimliğinin nasıl geliştiğini inceleyerek başlar. Bu dönemdeki ulusal yaşantının mihenk taşlarından birisi, yeni kamu konseptinin oluşumunu kolaylaştıran matbuat kültüründeki hızlı gelişmelerdir ve kitabın ikinci bölümü de bu kesişimleri inceler. Bunları, İngiltere'nin bu dönemdeki hızlı kentleşmesinin önemini detaylandıran bir bölüm takip eder. Bir sonraki bölümse taşranın çelişen temsillerine odaklanır. Beşinci bölüm odağını tekrar daha geniş toplumsal formasyonlara ve bireye yönlendirerek birey ve bireysel kimlik tanımlarındaki değişimleri inceler. On sekizinci yüzyıl uzun süredir sekülerleşmedeki artışla bağdaştırılsa da bir sonraki bölüm dinî deneyime odaklanarak –ifade ediliş şekli önceki tarihî dönemlerden farklı olsa da– bu dönemdeki dinî inançların merkezî konumunu inceler. Kitap daha sonra cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki soruları kadın cinselliği ve yükselen evcimenlik ideali kapsamında tartışır. Kıvrak zekâ ve duygusallık üzerine olan bölüm “adabımuaşeret tarihi”nin on sekizinci yüzyıldaki iki önemli noktasına odaklanarak toplumsal etkileşim temsillerinin haritasını çıkarır. Son iki bölüm Britanya kültürünün “çeperlerine”, bu alanlar hakkında yazan insanlardan çok uzak fakat Britanya kültürü ve edebiyatı için önemi tartışılmaz arenalara doğru ilerler. Son bölümlerden biri hem ekonomik açıdan hem de gelişen edebî türler açısından ticaret ve seyahatin büyüyen önemine odaklanır-

ken diğeri Britanya'nın kölecilik ve sömürgecilik konularındaki rolü üzerine değişen fikirleri inceler. Bu konular on farklı bölüme ayrılmış olsa da okuyucuya bu konuların birbirinden tamamen bağımsız temalar olduğu izlenimini vermek niyetinde değilim. On sekizinci yüzyılın karakterini şekillendiren köklü değişimler birbirine bağlıydı. Dolayısıyla Londra'nın bir dünya şehrine dönüşmesi, İngiltere'nin kolları dört bir yana uzanan ticaret imparatorluğundan ve şeker üreten kolonilerinden gelen zenginlik olmadan mümkün olamazdı. Benzer bir şekilde tarım devrimi ve çitleme hareketinin* [enclosure movement] ateşlediği taşradan şehre büyük göç hareketi olmasaydı Londra eriştiği boyuta ulaşamayacaktı. Kamu fikri; benlik ve birey hakkında yeni fikirler olmasa belki de mümkün olmayacaktı.

Bir kitabı İngiliz edebiyatının kültürel tarihi olarak tanımlamak edebiyatın ve yazıldığı kültürün son derece temel bir seviyede iç içe olduğunu alenen işaret etmektir. Yine de bu etkileşimin tam olarak nasıl işlediğini açıklamak kolay değildir. Edebiyatın asla çevresindeki dünyayı tam olarak yansıtmadığını biliyoruz fakat aynı zamanda edebiyatın yazıldığı bağlamdan hiçbir şekilde etkilenmemiş olamayacağını da biliyoruz. Bu kitabın gayesi, okura bu bağlam hakkında geniş bir fikir vermek, on sekizinci yüzyıl edebiyatına ait eserlerin cevap verebileceği sosyal, ekonomik ve kültürel trendler hakkında bilgi vermektir. Kitabın amacı okuyucuyu, edebiyatı, dönemin coşkusunu ve kargaşasını tarih kehribarına sıkışmış şeyler olarak değil de günümüzde hâlâ bizi etkileyebilecek şeyler olarak gösteren bir pencere olarak görmeye itmektir. Bu metaforun taşıdığı imaların da incelenmesi gerekir: Pencere her daim dokulu bir camın arkasındaki dünya-

* Feodal açık alan tarımı için kullanılan toprakların çitlerle çevrelenerek bireylere satılmasına verilen isim -çn.

yı belirgin bir çerçeveye sunar. On sekizinci yüzyıl edebiyatı o dönemin dünyasını kayda alan bir kamera değildir. Her bir eser gördüğümüz şeyi şekillendirir ve tüm eserler bir araya geldiğinde yazıldıkları dönemde neler yaşandığının belirgin, özgün ve (on sekizinci yüzyıl terminolojisine uygun bir dille) “müşterek” bir açıklamasının bereketini sunarlar. Kimi araştırmacılar çevresindeki kültürün edebiyatı şekillendirdiği kadar edebiyatın da kültürü şekillendirdiğini öne sürmüştür. Sonraki bölümlerde incelenecek bu tartışmaların sadece ikisine bakalım: “Manzara şiiri” [prospect poetry] okurlarına tabiatı özel mülk olarak görmeyi öğretmiş olabilirken ev romanı [domestic novel] ise okurlarına özel alan ve kamusal alan arasında fark olduğu fikrini aşlamış olabilir. Son olarak on sekizinci yüzyıl edebiyatının kendisini kültürel formasyon tasarısından bağımsız görmediğini de belirtmek gerekir. Didaktik etkisi konusunda yirminci yüzyıl edebiyatına kıyasla çok daha rahat bir dönemdir bu dönem ve bu durumu Pope’un hicivlerinden Richardson’ın romanlarına kadar nice eserde görmek mümkündür. Çoğu yazar kendisini toplumun dışında, kendi yaratıcı güdülerini takip eden kişiler olarak değil, inançlarını dile getirmesi ve aktif olması gereken gerekli sözcüler olarak görmüş, ahlaksızlığın kırbacını kırmaları ve erdemi desteklemeleri gerektiğini düşünmüş ve hatta köle ticareti gibi siyasi konularda kendi duruşlarını sergilemişlerdir. On sekizinci yüzyıl edebiyatının kendisini toplumun bu kadar içinde hissedışı, okurların bu kitaptan anlamasını umduğum en mühim konudur.

Tabii ki edebiyat sadece bulunduğu dünyaya değil, aynı zamanda öncüllerine de cevap verir. Örneğin on sekizinci yüzyılın *mock epic* [taşlamalı destan] türü sadece yüzyıl İngiltere’sinin kusur ve ahlaksızlıklarıyla değil, aynı zamanda destan geleneğinin karmaşık mirasıyla da ilgilenir. Bu kitap on sekizinci yüzyıl edebiyatının tarihle ilişkisine odaklandığından edebî türlerin

tarihine, formal yapının şeceresine pek yer ayırmadım. Yine de okurun, on sekizinci yüzyıl edebiyatının tarih içerisinde kendi yerinin farkında olduğunu bilmesini ve dönem edebiyatının kimi anlam ve tınlarının edebî türlerin tarih ötesi çerçevesinden kaynaklandığını not etmek isterim.

Araştırmacılar “Aydınlanma Çağı”nın istikrarını ve kesinliğini tartışmaya başladığı için on sekizinci yüzyıl çalışmaları son yirmi yılda derinden değişmiştir. Her daim disiplinlerarası olan bu alan artık hem daha kapsayıcı –kadınların, sömürülenlerin ve işçi sınıfının yazınları ile– hem de kendi varsayımları ve metodolojileri açısından daha öz bilinçlidir. Bu kitabı yazdığım (kabul ediyorum çok uzun olan) süre boyunca dahi araştırma alanları evrimleşti. Okurlar daha az bilinen yazarları görebilmek için geleneksel kanonun dışına çıkmaya başladı. Ben bu kitabı bitirirken okuyucular on sekizinci yüzyıl kültür ve edebiyatının global, daha net olmak gerekirse transatlantik doğasını araştırmaya başladılar bile.

Bu kitabın amacı, okuyucuya süregelen edebî ve tarihî tartışmalar ve edebiyat ile tarih arasındaki ilişkiyi anlamanın zorlukları hakkında genel bilgi vermektir. Her bir bölümün okuyucuya, edebî metinlerde hangi sorunların görüldüğünü hissetme ve bu sorunlar hakkında verimli sorular sorma kabiliyeti vermesini umuyorum. Kitabın kalıplaşmış algılarla ve zayıf açıklamalarla değil, tartışmalar ve analizlerle dolu olmasını umut ediyorum. Bu giriş kitabında temel hedefim yazdıklarımın tüketilecek bir bilgi yığını olmasından ziyade, on sekizinci yüzyıl edebiyatının renkli, karmaşık ve eleştirel bir perspektifle incelenebilecek bir araştırma alanı olduğunu okuyucuya göstermektir.